

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Kovid 19 Küresel Salgınının Düşündürdükleri

The Considerations of Covid 19 Global Outbreak

Yazar/ Author

Selim ÖZARSLAN

Prof. Dr., Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Elazığ/ TÜRKİYE

sozarslan1@firat.edu.tr

<https://orcid.org/0000-0002-4881-6987>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 01/07/2021

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 29/12/2021

Makale Yayın Tarihi: 31/12/2021

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık / December

Yıl/Year: 19 **Sayı/Issue:** 38 **Sayfa /Page:** 63-88

Atıf/Citation: Özarslan, Selim. "Kovid 19 Küresel Salgınının Düşündürdükleri". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 38 (Aralık 2021), 63-88.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.960974>

• *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

Kovid 19 Küresel Salgınının Düşündürdükleri

Öz

İki yıldır gündemimizin ilk sırasına yerleşen Kovid 19 Salgını, insanoğlunun insanlık tarihi boyunca karşılaştığı en büyük musibet olarak değerlendirilebilir. Kovid 19 isimli bu virüsün mahiyeti yani neliği hakkında fitrî/doğal ve sünî/yapay olduğu şeklinde çeşitli tartışmalar bulunsa da biz bu tartışmaları viroloji ve tıp bilim adamlarına bırakarak, salgın ve musibetlerin neliği, nedenleri ve korunma yöntemleri üzerinde yoğunlaşacağız. Çünkü bu virüs musibeti, günümüz insanının yaşamını birçok yönden derinden etkilemiştir. Buradaki bilimsel çabamız insan- insan, insan- tabiat, insan- Allah ilişkisine dikkat ederek, eylem ve davranışlarımızı Allah'ın tabiata koyduğu kanunlara/Sünnetullah göre düzenlemek ve içinde yaşadığımız dünya hayatını musibetlerden, acı ve ıstıraplardan uzak, mutlu ve huzurlu bir şekilde tamamlamaya yardımcı olmaktır. Aksi takdirde insanın, Yaratanın tabiata koyduğu doğa yasalarına aykırı eylemleri kendisine tabii yollarla doğal felaketler ve salgın hastalıklar olarak geri gelecektir. Bu insanın Allah'ı inkârı yahut ona karşı yapması gereken kulluk görevlerinin ihmali karşılığı olan ilahi bir ceza değil, insanın doğal düzeni bozmasının kaçınılmaz tabii sonucudur.

Anahtar Kelimeler: Kalam, Virüs, Salgın, Musibet, Kur'an, Musibetin Nedenleri, Tedbir

The Considerations of Covid 19 Global Outbreak

Abstract

The Covid 19 Epidemic, which has been at the top of our agenda for two years, can be considered as the greatest calamity that mankind has faced throughout human history. Although there are various debates about the nature of this virus named Covid 19, such as whether it is natural (fitrî) or artificial, we will leave these discussions to virology and medical scientists and focus on the nature, causes and prevention methods of epidemics and calamities.

Because this virus scourge has deeply affected the lives of today's people in many ways. Our scientific effort here is to pay attention to the human-human, human-nature, human-God relationships, to organize our actions and behaviors according to the laws/sunnatullāh Allāh has put in nature, and to help us complete the worldly life we live in happily and peacefully, away from misfortunes, pain and suffering is to be. Otherwise, the actions of man against the laws of nature that the Creator has placed on nature will come back to him naturally as natural disasters and epidemics. This is not a divine punishment for a person's denial of God or neglect of his duties of servitude to Him, but rather the inevitable natural result of man's disruption of the natural order.

Keywords: Theology, virus, pandemic, calamity, the Qur'an, causes of calamity, measure.

Giriş

2019 yılının sonundan itibaren gündemimizin ilk sırasına yerleşen Kovid 19 virüsünün neden olduğu salgın hastalık, insanoğlunun insanlık tarihi boyunca karşılaştığı en büyük musibet olarak görülebilir. Bilindiği gibi insanlık tarihinde afetler ve veba, taun, humma, Tüberküloz /verem, şarbon, Hepatit B/ sarılık, aids gibi çeşitli isimler alan bulaşıcı salgın hastalıkların, bireyler ve toplumların hayatı üzerinde büyük etkileri olmuş, sosyal, siyasal, sosyo-ekonomik, kültürel ve psikolojik değişim ve dönüşümlere sebebiyet vermiştir. Güçlü devletlerin ya da hükümdarlıkların zayıflaması, siyasî- politik; göçler, sosyal ve kültürel; kuraklıklar, kıtlıklar, çerkege istilâları, maddi kayıplar, servet ve zenginliğin el değiştirmesi sosyo- ekonomik ve psikolojik değişim ve dönüşüme örnek olarak verilebilir.

Günümüzde ortaya çıkan Kovid 19 isimli yeni tip koronavirüs salgını da bütün insanlığı bahsedilen açılardan derinden etkilemiş, milyonlarca insanın hastalanmasına ve binlercesinin ölümüne neden olmuştur. İstisnasız bütün dünya insanı korku, şaşkınlık ve

çaresizlik içerisinde ne olacağını düşünmeye başlamıştır. Bilindiği gibi insan, kâinatın yaratıcısı tarafından akıl ve irade yetisiyle donatılmış ve yapıp ettikleri iyi ve kötü iradî eylem ve davranışlarından da sorumlu tutulmuş bir varlıktır.¹ Bu sebeple insanlar bu salgının ne olduğunu, neden olduğunu ve niçin meydana geldiğini anlamaya ve bundan anlamlar çıkarmaya yönelmişlerdir.

Anlamak ve anlamlandırmak insanî bir faaliyet alanıdır. İnsana kontrol duygusu verdiği gibi yarını yani geleceği öngörmeyi de sağlar. İnsanlar meydana gelen olayları anlayarak kontrol edip yarını öngöremezlerse bu belirsizliğe yol açar ve onların kaygı ve endişelerini daha da artırır.² Bu yüzden günümüz insanı tarihte yaptığı gibi şimdi de söz konusu acı ve sıkıntılara neden olan salgın hastalık, doğal felaket ve hadiselerin, Kur'ânî deyişle musibetlerin nedenini bilmeye çabalamaktadır. Kimi insanlar salgın hastalık vb. gibi felaketleri evrenin mutlak var edicisi Tanrıyla insan arasındaki irtibatın zayıflaması hatta çoğu zaman kopmasına sebebiyet verdikleri için Yaratıcının bireylere cezası olarak nitelendirmiş, bazıları da söz konusu felaketlerin tabiatın kendi doğal dinamiklerinden kaynaklandığını, bireyin etik davranışlarının söz konusu olayların oluşmasında müspet ya da menfî bir etkisinin olmadığını ifade etmişler hatta bu açıklama şeklini yani dinî kanıtlarla izah biçimini, kendine güvenememe, rakipleriyle teknolojik ve bilimsel alanda karşılaşmamanın vermiş olduğu karmaşık ve aşağılanma duygusu içinde bulunmakla suçlamışlardır.³ Veba, taun, humma ve Koronavirüs gibi ölümcül salgın hastalıkların; sel, deprem, kasırga, hortum, tsunami gibi büyük yıkım ve tahrip oluşturan doğal afetlerin nedenleri üzerinde duran birçok çalışma yapılmış genelde bunların birkaç tür

¹ el-Bakara 2/286; el-İsrâ17/15; et-Tûr 52/21; en-Necm 53/39; Selim Özarlan, *Kelâmda Tevbe* (Ankara: Bizim Büro, 2003), 9-10.

² Sibel Ayşen Arkonaç, *Sosyal Psikoloji* (İstanbul: Alfa Yayıncılık, 1998), 124; Asım Yapıcı, "Kendisiyle Yüzleşen Ya Da Yüzleşmeyen İnsanlık", *Diyanet Aylık Dergi* 353/2020, 6-7.

³ Selim Özarlan, *Günah Musibet İlişkisi Üzerine* (Ankara: Nobel Yayınları, 2012), 2.

nedeni olduğu üzerinde durulmuştur.⁴ İlki Yaraticılarının buyruklarına uymayan hatta ona isyan edenlere diğer insanlara ibret mahiyetinde ilahî ceza, diğeri imtihana yönelik bir deneme, bir başkası da tabiatın doğal işleyişinin sonucu meydana geldiği hususudur. Kimileri Kur'ân'daki helak örneklerinden hareketle ilahi ceza yönüne ağırlık vermiş, kimileri ise tabiatın doğal işleyişinin sonucu olduğunu, ilahi ceza olarak görülemeyeceğini belirtmiş, kimileri de her iki sebebe aynı düzeyde ağırlık vermişlerdir.⁵ Doğal afetleri ve salgın

⁴ Bk. Recep Önal, "Pandemiye Dini Yaklaşımlar ve Tartışmalar", *Modernitenin Pandemik Halleri*, ed. Fahri Çakı, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, ss. 413-436); Recep Önal, "Kur'ân Bağlamında Koronavirüs Gibi Pandemik Afetleri Ve Musibetleri Okuma Usulü, *el-Mecelletu'l-İlmiyyetu'l-Muhakkemetu li-Riaseti's-Şuuni'd-Dîniyyeti't-Turkiyye 2* (2020); ss.160-186.

⁵ Özarslan, *Günah Musibet İlişkisi Üzerine*, 4-85; Muhlis Akar, *Kur'ân-ı Kerim'e Göre Toplumların Helak Oluş Sebepleri ve Şekilleri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986); Ömer Müftüoğlu, *Kur'ân'da Hazreti Lut ve Kavmi: Nasıl Yaşadılar? Lut Kavmi Aidsli miydi? Nasıl Helak Oldular?* (Eskişehir: Eskişehir İslami İlimler Vakfı, 1997); Cemalettin Sancar, *Kur'ân'da Helak Olan Kavimler* (Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996); Nuri Tok, *Kur'ân'da Sünnetullah ve Helak Edilen Kavimler* (Samsun: Etüt Yayınları, 1998); Şükrü Ulutaş, *Kur'ân-ı Kerim'de Anlatılan Helâk Olmuş Kavimlerin Ortak Özellikleri* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006); Yunus Akça, *Kur'ân'da Mühlet Helâk İlişkisi* (Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001); Ali Rıza Yılmaz, *Kur'ân-ı Kerim'de Âsi Kavimlerin Helâk Oluş Sebepleri ve Ortak Yönleri* (Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007); Selver Krasniqi, *Kamer Suresi Tefsiri ve Sure Işığında Kıyamet ve Helak Edilen Kavimler* (Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Talip Küçükcan - Ali Köse, *Doğal Afetler ve Din: Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme* (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2000); Abdullah Emin Çimen, *Niçin Helâk Oldular Kur'ân-ı Kerim'de Helâk Kavramı* (İzmir: Akademi Yayınları, 2008); Selim Özarslan, "Doğal Afetler Karşısında Din ve Diyanet Hizmetleri (Doğal Afetlere/Musibetlere Yönelik Düşünceler)", *IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri* (Ankara: DİB. Yayınları, 2009); Metin Özdemir, *İlâhî Adalet ve Rahmet Penceresinden Kötülük ve Musibetler* (Ankara: DİB. Yayınları, 2017); Din İşleri Yüksek Kurulu, *İslam'ın Salgın Hastalıklara Bakışı* (İstanbul: DİB. Yayınları, 2020), 32-34; Hidayet Aydar, "Bazı Kur'ân Ayetleri Işığında Kocaeli Depremine Bakış", *Kur'an Mesajı İlmi Araştırmalar Dergisi 2/19* (1999); Naci Kula, "Deprem ve Dini Başa Çıkma", *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi 1/2002*; Abdülbaki Güneş, "Kur'ân'da Sünnetullah ve Toplumların Çöküş Nedenleri", *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi 5/4* (2005); Abdullah Emin Çimen, "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?", *Usûl İslam Araştırmaları 4/2005*; Murat Kayacan, "Sosyoloji ve Kur'ân'ın Ortak İlgî Alanı: Toplumsal Değişim ve Çöküş Yasaları", *Milel ve Nihal 9/3* (2012); Mutlu Saylık, "Kur'ân'da Depremle Helâk Edilen Kavimler", *Dicle İlahiyat Dergisi 19/2017*,

hastalıkları Allah'ın kendisine verilmiş bir ceza, uyarı, deneme, sı-nama olarak değerlendirip bunlardan ibretler çıkarıp hayatlarına çeki düzen veren insanlar da çevremizde daima olmuştur ve buna yönelik çalışmalarda yapılmıştır.⁶ Biz ise bu çalışmamızda yaratıcı varlığın düzenlediği tabiatın doğal işleyişini, kendi hür iradesiyle bozup tahrip eden modern insanın yapıp etkilerinin -havayı, suyu, toprağı kimyasal atıklarla kirletmelerinin- yine doğal yollarla olumsuz sonuçlarına maruz kaldıklarını belirtmek istiyoruz. Bu olumsuz sonuçlara yani doğal felaketlere ve salgın hastalıklara maalesef sadece doğal düzeni bozan birey ve toplumlar değil, bunda hiçbir olumsuz etkisi olmayan masum insanlarda maruz kalıyor. Yani günümüzdeki sel, deprem, kasırga ve tsunami gibi doğal afetlerin başka bir deyişle musibetlerin ve salgın hastalıkların doğrudan insanların kötülüklerin karşılığı olarak verilen ilahi bir ceza ile bağlantısı yoktur belki dolaylı bir bağlantısından söz edilebilir. Musibetlerin nedenlerini açıklarken bu dolaylı bağlantı üzerinde duracağız.

Bu sebeple Kovid 19 isimli bu salgın hastalığın yahut Kur'anî tabirle musibetin neliği, nedenleri ve insanların tabiata, doğal çevreye ve Tanrı'ya karşı din tarafından suç kabul edilen eylem ve davranışlarının bu salgın musibetinin oluşmasında bir etkisinin olup olmadığını, dini metinler özellikle Kur'anî ayetler çerçevesinde değerlendirmeye gayret edeceğiz.

1. Musibetin Mahiyeti Yani Neliği

Dilimize Arapçadan geçen musibet kelimesi lügatte “insanın canını sıkkan ve üzüntü veren şey”⁷ “insanın başına gelen belâ, gam,

2/2019; Muhammet Karaosman, “Kur'an'dan Hareketle Doğal Âfetlerin ve Salgın Hastalıkların İlâhî Bir Ceza Olarak Nitelendirilmesi Sorunu”, *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/3 (2020), 98-120.

⁶ Hüseyin Peker, *Din Psikolojisi* (Samsun: Sönmez Matbaası, 1993), 166; Kula, “Deprem ve Dini Başa Çıkma”, 243; Özarlan, *Günah Musibet İlişkisi Üzerine*, 84.

⁷ Cemaleddin Muhammed bin Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Daru's- sâdr,1994),1/535; Muhammed bin Ömer Zemahşerî, *Tefsiru'l-keşşâf an hakâiki gavâmidî't- tenzîli ve uyunu'l- ekâvîli fi vucuhi't- Te'vil*, thk. Abdurrezzak el-Mehdî (Beyrut: Daru't- turâsî'l- Arabî,1997), 1/ 233-234.

keder, darlık, sıkıntı, zorluk, meşakkat”⁸ manalarına geldiği gibi “insan doğasına uygun düşmeyen ölüm vb. gibi şeyler”⁹ anlamına da gelir. Ölümün musibet şeklinde anlaşılması, şu ayette beyan buyurulduğu üzere- “Feesâbetküm musîbetü’l-mevti”¹⁰ / “başınıza ölüm musibeti gelmişse”- Kur’an’ın mevti musibet olarak vasıflandırmasına dayanmaktadır. Allah elçisi Hz. Muhammed’in “İnanana / Mü’mine eziyet verecek her şey, ona bir musibettir”¹¹ biçimindeki sözünde de buyurulduğu üzere insana sıkıntı veren her şey musibet olarak algılanmıştır. Evrenin var edicisi olan Allah, Kur’an’da Uhud harbindeki ölümle sonuçlanan yenilgiyi “musibet” olarak isimlendirmiştir.¹²

Kur’ân’ın pek çok suresinde geçen musibet kelimesi, bu kavramın lügat ve ıstılah anlamına uygun bir biçimde kullanılmıştır. Yani “insanın fitratına ve yaratılışına uygun olmayan, onu üzüntü ve sıkıntıya sokan bütün olumsuz şeyler” anlamında kullanılmıştır. Nimetlerden mahrum bırakılma, öldürülme, yenilgi yani mağlubiyyete uğrama, hezimet ve geçim darlığı gibi insana üzüntü verip, sıkıntıya sokan bütün olumsuz şeyler genelde musibet kavramıyla ifade edilmiştir.

Bu hususta aşağıdaki ayetleri örnek göstermek mümkündür:

Yüce Hakk’ın “Fein esâbetküm musîbetün”/“Eğer size bir musibet gelip çatarsa” (en-Nisâ 4/72) ifadesinden muradı “size, öldürülme, hezimet¹³ ve geçim darlığı gibi bir belâ ve felaket gelip ça-

⁸ Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: y.y., 1998), 341.

⁹ Ali bin Muhammed Cürcânî, *Kitabü't- ta'rifât* (Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1995), 217.

¹⁰ el-Mâide 5/106.

¹¹ Celaluddin Abdurrahman bin Ebî Bekir Suyûti, *el-Câmiu's-sağîr fi ehâdisi'l-beşîri'n-nezîr* (Kahire: y.y., 1982), 2/93; Fahreddin Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr* (Beyrut: Daru'l-ihyâ et-turasi'l- Arabî, 1997), 2/133; Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Çelik Şura, ts.), 1/436-437.

¹² Al-i İmrân 3/165; Zemahşerî, *Keşşâf*, 1/464; Fahreddin Râzî, *et-Tefsîru'l- kebîr*, 3/420.

¹³ Zemahşerî, *Keşşâf*, 1/565.

tarsa” demektir.¹⁴

“Şayet sana bir iyilik ulaşırsa, bu onları üzer. Ve eğer sana bir musibet ulaşırsa, “İyi ki biz daha önce tedbirimizi almışız” derler ve böbürlenerek dönüp giderler”¹⁵ ayetinde geçen “hasane” kelimesi galibiyet, ganimet ve iyilik anlamında kullanıldığı gibi, “musîbetün”/ musibet kelimesi de “zorluk, belâ, sıkıntı, felaket, kötülük” anlamlarında kullanılmıştır.¹⁶

Yukarıdaki örneklerden yola çıkarak Kur’an-ı Kerim’de musibet kavramının sözlük ve terim anlamına uygun bir biçimde kullanıldığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

İnsanları doğrudan veya dolaylı yoldan ilgilendiren musibet ve felaketler, Kur’an-ı Kerim’de “Yeryüzünde ve kendi nefislerinizde uğradığınız hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce, bir kitapta (Levh-i Mahfuz’da) yazılmış olmasın. Şüphesiz bu, Allah’a göre kolaydır”¹⁷ ayeti gereğince meydana geldiği yer açısından yeryüzünde vuku bulan musibetler ve insanın kendi nefisinde meydana gelen musibetler olmak üzere iki kısımda değerlendirilmiştir. Yeryüzünde vuku bulan musibetler, genelde doğa yasalarıyla ilgili ürünün olmaması, bitkilerin az olması, yağmurun yağmaması, kuraklık, açlık, kıtlık ve sefaletin birbirini takip etmesi, vb. gibi yeryüzünde herhangi bir zarar ve yıkıma neden olan şeyler olurken; muhtelif hastalıklar, Kovid 19 gibi bulaşıcı salgınlar (veba, humma), yoksulluk, fakirlik, bireyin akrabalarının ölümü ve işkence, hapis vb. gibi muhtelif cezalara, elem, acı ve sıkıntılara maruz kalma gibi şeyler ise nefislerde ortaya çıkan musibetlere örnek verilebilir.¹⁸

Günlük hayatta hemen her gün karşılaşılan konut, mesken, bina ve kentlerin yıkılmasına neden olan deprem, depremin tetiklediği tsunami (deniz sularının kabarıp yükselerek yerleşim bölgeleri-

¹⁴ Fahreddin Râzî, *et-Tefsîru’l-kebîr*, 4/139.

¹⁵ et-Tevbe 9/50.

¹⁶ Zemahşerî, *Tefsîru’l-keşşâf*, 2/265; Fahreddin Râzî, *et-Tefsîru’l-kebîr*, 12/13.

¹⁷ el-Hadid 57/22.

¹⁸ Fahreddin Râzî, *et-Tefsîru’l-kebîr*, 10/466-467.

ni yıkım ve zarara uğratması), sel baskınları, kasırga, hortum, fırtına gibi önemli zarar ve yıkımlara neden olan doğal felaketler, yeryüzünde vukua gelen musibetler kategorisine girdirilebilir. Kovid 19 isimli virüsün sebep olduğu salgın da dahil bütün bu olumsuzluklar insanın canını sıkıp, ona üzüntü ve sıkıntı verdiğinden dolayı musibet kavramının içerisinde değerlendirilirler.¹⁹

2. Virüsün Mahiyeti Yani Yapısı

Kovid 19'un bulaşıcılık özelliği yüksek olan bir virüs olduğu kabul edilmektedir. Bilindiği gibi virüs yahut virüsler küçük organizmalardır. En büyük virüs, en küçük bakteriden küçüktür. Virüs protein kaplı bir nükleik asittir. Bu protein kaplı kılıf içinde DNA ya da RNA taşıyan bir çekirdekten oluşurlar. Kendilerine ait bir metabolizmaya sahip olmadıklarından kendi başlarına yaşama ya da üreme kabiliyetleri bulunmamaktadır. Virüslerin yaşayabilmeleri için canlı bir hücreye, hayvan, bitki ya da bakterilere gereksinim duyarlar. Virüsler canlı bir hücreye girdiklerinde, konak hücreyi yok ederek hastanın bedeninde hızla artmaya başlarlar. Virüsler kendini kopyalayarak çoğalırlar, bazen yerleştikleri konak hücrenin taşıyamayacağı kadar fazlalaşabilirler. Böyle olunca konak hücreden virüsler diğer hücrelere yayılırlar. Orada da fazlalaşmayı sürdürürler. Virüsler, canlı olmayan yüzeylerde, az bir zamanda, bir iki saat ya da bir iki gün içinde bölünerek dağılıp yok olurlar.²⁰ Ağız ya da burun vasıtasıyla bedene giren virüs solunum sistemine yerleştikten sonra bütün bedene yayılıyor.

Kovid 19 isimli mikroskopta dahi gözle görülemeyecek kadar küçük bu virüsün mahiyeti yani yapısı hakkında fitrî/ doğal ve sünî/ yapay olduğu şeklinde çeşitli değerlendirmeler bulunmaktadır. Söz konusu koronavirüsün hayvanlardan (yarasa ve pangolin)

¹⁹ Bk. Ramazan Biçer, "Matüridi'ye Göre Hidayete Engel Olan Beşeri Zaaflar ve Tezahürleri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1(2004), 41-59.

²⁰ <https://estethica.com.tr/blog/saglikli-yasama>. e. tarihi: 19. 01. 2021

çıkıldığını kabul edenler onun fitrî bir virüs olduğunu ileri sürerken bilim adamlarının algoid insan üretmek için bu virüsü laboratuvar- da ortaya çıkardığını kabul edenler de sünî/ yapay bir virüs oldu- ğunu benimsemişlerdir. Virüsün laboratuvarlarda üretildiğini be- nimseyenlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Koronavirüsün ilk defa görüldüğü Çin'in Wuhan şehrinde araştırmalar yapan Dünya Sağlık Örgütü (WHO) yetkilileri, virüsün laboratuvar- da üretildiği iddialarının pek olası olmadığını, ancak hayvan kökeninin de henüz tanımlanamadığını belirtmişlerdir.²¹ Her iki görüş teolojik/ kelamî açıdan incelendiğinde anlamsız olarak görülemez. Her iki görüşün dinî- metafizik yönden anlamlı ve tutarlı dayanakları mevcuttur.

3. Salgın Hastalıklar, Doğal Afetler ve Musibetlerin Ne- denleri

3.1. Allah'ın Koyduğu Tabiat Kanunlarını Bozma

Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim, inananlarını dünyada olup biten, ister kendi elleriyle yaptıkları²² ister başka sebeplerle meydana gelsin her ne suretle olursa olsun başlarına gelen her şeye karşı tefekkür ve hikmet nazarıyla bakılmasını salık vermiştir. Çünkü dünya hayatında meydana gelen olgu ve olayların bir beşerî/ insanî (iradî) yönü, bir de imtihana yönelik ilahî yönü bulunmaktadır. Yüce Allah "Başınıza gelen herhangi bir musibet, kendi ellerinizin yaptı- ğı işler yüzündendir. Allah yaptıklarınızın çoğunu affediyor" (eş- Şurâ 42/30) "Sana ne iyilik gelirse Allah'tandır. Sana ne kötülük gelirse kendindendir" (en-Nisâ 4/79) şeklindeki buyruklarıyla salgın hastalık ve musibetlerin meydana gelmesinde insanların kusurlu davranışları olduğunu bildiriyor. Yine Yüce Allah insanları güçleri- nin yetmeyeceği bir şeyle yükümlü ve sorumlu tutmayacağını, yara-

²¹ <https://turkish.aawsat.com/home/article/> wuhan Turkish.aawsat.com. e. tarihi: 9.02.2021.

²² Kur'an'da Yüce Allah, doğal dengenin bozulması ve çevre kirliliğinin etkin nedenini insanların doğayı tahrip eden kötü iş, fiil ve davranışları olarak belirtmektedir: "*İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır.*"(er-Rûm 30/41); Ayrıca bk. eş-Şurâ 42/30.

rına ve zararına/ lehinde ve aleyhinde olanı da kendisinin kazandığını şu ayet mealiyle bizlere açıkça bildirmektedir: “Allah hiçbir kimseyi, gücünün yetmediği bir şeyle yükümlü kılmaz; lehinde olanı da kendi kazandığıdır, aleyhinde olanı da kendi kazandığıdır...”²³

Yüce Allah, yeryüzü ve denizlerdeki fesat ve bozulmanın yani doğal dengenin bozulmasının nedenini insanların yapıp ettikleri iradî kötü eylem ve davranışları olduğuna işaret ediyor: “İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır.”²⁴ Kovid 19 isimli koronavirüs ya yukarıda iddia edildiği gibi doğal yaratılışa aykırı algoid insan üretme amaçlı kötü niyetli bir insan üretimi ya da tabiattaki varlıkları yaratılış amaçlarına aykırı olarak kullanma iradesinin sonucu yani insanın hatasının sonucu ortaya çıkan doğal dengenin bozulmasına yol aşan bir musibettir. Bu anlamıyla insanların başına gelen musibet, afet, salgın hastalıklar ve iklim değişiklikleri gibi olumsuzluklar insanların tabiata karşı işledikleri iradî kötü eylemlerin yani suç ve kusurlarının tabii/doğal karşılığı ve bedelidir. Buna kimileri ilahi ceza yahut ilahi ihtar dese²⁵ de bunun doğrudan bireylerin inançlarıyla ilişkin ahlakî tutumlarıyla doğrudan bir ilişkisi yoktur. Yani Allah’a karşı kulluk görevlerini yerine getirip getirmeyeyle ilgili değil, tabiata konan doğal kanunları bozmalarının doğal neticesidir. İnsan da tabiatın bir parçasıdır. Tabiatın düzenli işleyişinde meydana gelen bir bozulma onun parçası olan insanda da arızalar ve sıkıntılar meydana getirecektir. Bu duruma Yüce Allah şöyle işaret etmektedir: “Şüphesiz Allah, insanlara hiçbir şekilde zulmetmez; fakat insanlar kendilerine zulmederler.”²⁶

²³ el-Bakara 2/286.

²⁴ Rûm 30/41.

²⁵ Krş. Ebi'l-Mealî Abdülmelik Cüveynî, *Kıtabu'l-İrşâd ilâ Kavâti'l-Edilleti fi Usûli'l-İ'tikâd*, thk. Esad Temim (Beirut: Müessesese Kütübü's-Sekâfiyye, 1992), 239-240.

²⁶ Yûnus 10/44.

3.2. Bazı Birey Ve Grupların Allah'ı İnkâr ve Peygamber'e İtaatsizliklerine Karşı İlahi Ceza

İnsanların başlarına gelen doğal afet ve salgın hastalık vb. gibi musibetlerin meydana gelmesinde birey ve toplumların Allah'ın dinî emir ve buyruklarına karşı gelmelerinin yani isyan ve başkaldırmalarının da etkisi olduğu kabul edilmelidir. Kur'an'da adları anılan bazı millet ve kavimlerin doğal felaketleri de içerisinde barındıran çok çeşitli musibetlerle helak edildiğini belirten Kur'an ayetleri de bu görüşün doğruluğuna kanıt oluşturmaktadır.²⁷ Allah'ın varlığı ve O'nun koymuş olduğu ilahi düzenlemeler bu kavimler tarafından kabul edilmemiş, Allah'ın kendilerine gönderdiği elçilerini yalanlayarak²⁸, Allah'la boy ölçüşmeye kalkışmışlardır. Onların bu azgınlıkları Yaratıcıyı ve elçilerini inkârla sınırlı kalmamış, kendilerini Yaratıcının yerine koyarak O'nunla güç mücadelesine kalkışmışlardır. Evrenin yaratıcısı olan yüce Allah da sınırsız güç ve kudretinin bir işareti olarak bu kavimleri çeşitli musibetlere maruz bırakarak helak etmiştir.²⁹ Helak edilen Firavun ve adamları, Nüh, Âd, Semûd, Lût, Medyen ve Eyke kavimleri³⁰ söz konusu cezaya uğratılmadan önce kendilerine gönderilen elçiler aracılığıyla uyarılmalarına rağmen bu uyarılara kulak asmamışlar, bâtılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdir.³¹ Bu helak konularının Kur'an'da anlatılmasının nedeni, Mekke müşriklerinin³² Allah'a ve elçisi Hz. Muhammed'e itaat etmezlerse aynı akibete uğrayacaklarının bildirilme-

²⁷ Bu konuda birçok ayet bulunsa da biz birkaç örnekle yetinelim: el-Bakara 2/59; Al-i İmran 3/165; en-Nisa 4/62; el-Enfâl 8/51, en-Nahl 16/26; Meryem 19/74, 98; el-Kasas 28/47; el-Mü'min 40/5; eş- Şûrâ 42/30; el-Hâkka 69/5; "Bizim, onlardan önce nice nesilleri helak etmiş olmamız kendilerini yola getirmedim mi? Hâlbuki onların yurtlarında gezip dolaşırlar. Bunda, elbette ki akıl sahipleri için nice ibretler vardır." Tâ hâ 20/128.

²⁸ Yâsîn 36/13, 14, 15.

²⁹ Yâsîn 36/29, 31; el-Kamer 54/ 9-48; "...Bunun üzerine ben onları kısıkrak yakaladım. İşte cezalandırmamın nasıl olduğunu gör!" el-Mü'min 40/5.

³⁰ Bu kavimlerle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. Özarlan, *Günah Musibet İlişkisi Üzerine*, 22-28.

³¹ el-Mü'min 40/5; el-Kamer 54/ 1-8, 49-54.

³² el-Enbiyâ, 21/6. "Bunlardan önce helâk ettiğimiz hiçbir belde halkı iman etmemişti; şimdi (aynı yolu tutan) bunlar mı iman edecekler?"

si yani uyarılmalarıdır. Bu uyarı ve ikaz son elçi Hz. Muhammed'in zamanından itibaren günümüze kadar da geçerliliğini devam ettirmektedir. Zira Hz. Muhammed bütün insanlığa bütün zamanları kuşatıcı bir şekilde müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir.³³ Ancak burada ilahi cezaya uğrayanlar bütün bu kavimlere mensup bireylerin tamamı değil, sadece suçlu olanlar yani Allah'a inanmayanlar ve elçisine itaat etmeyenler³⁴ bu felaketlere maruz kalmışlar ve helak edilmişlerdir. Allah'ın buyruklarına itaat edip suçsuz olanlar tabi olup inandıkları peygamberleriyle birlikte o bölgeden ayrıldıktan sonra geriye kalan suçlular cezalandırılmışlardır.³⁵ Bu da bütün doğal afetler ve salgın hastalıkların insanların Allah'a karşı nankörlüklerinin veya tanrı tanımazlıklarının karşılığı ilahi ceza olarak değerlendirilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Çünkü salgın hastalıklar ve doğal felaketlerden iyi insanların zarar gördüğü ve hatta öldükleri bir gerçekliktir. Bu durumda helak edilen kavimlerin içinde buldukları helak edilme şartlarıyla bugün çeşitli doğal afet ve salgın hastalıklara maruz kalan insanların içinde buldukları şartlar aynı olmadığından bunların ilahi ceza olduğunu söylemek pek tutarlı görülmemektedir.

3.3. İnsanların Denenmesi ve Sınanmasına Yönelik İlahi İrade

Diğer taraftan insanların başlarına gelen salgın hastalık vb. gibi musibetlerde insanların imtihanına yani denenmesine dönük ilahi bir yön de bulunmaktadır. Nitekim yüce Allah, "Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, bir de mallar, canlar ve ürünlerden eksilterek deneriz. Sabredenleri müjdele. Onlar, başlarına bir musibet gelince, 'Biz şüphesiz Allah'a aitiz ve şüphesiz ona döneceğiz' der-

³³ el-İsrâ 17/105.

³⁴ Aydar, "Bazı Kur'an Âyetleri Işığında Kocaeli Depremine Bakış" *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*, 134.

³⁵ Karaosman, "Kur'an'dan Hareketle Doğal Âfetlerin ve Salgın Hastalıkların İlahî Bir Ceza Olarak Nitelendirilmesi Sorunu" *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/3, 109.

ler”³⁶ buyurarak insanların korku, sıkıntı, zorluk, yokluk, hastalık, dert, keder gibi çeşitli musibetlerle deneneceğine işaret etmiş,³⁷ musibetler karşısında nasıl davranışta bulunulması gerektiğine işaretle bulunmuştur. Bu Kur’anî ayetten hareketle İslam düşünce tarihinde Müslüman bilginler özellikle kelamcılar dünya hayatında insan da dâhil bütün varlıklara yönelik acı, elem ve sıkıntılara Allah’ın fiilleri çerçevesinde yaklaşmışlar, yeryüzünde yani dünya hayatında meydana gelen musibetlerin ve bunların sonucu meydana gelen acı, elem, sıkıntı ve ıstırapların varlığını kabul etmişler, bunlardan bazıının Allah kaynaklı, bazılarının da insan menşeli olduğunu belirtmişlerdir.³⁸ Onlara göre insan menşeli olan diğer bir deyişle insan iradesiyle oluşan acı, elem ve ıstıraplardan bizzat insanlar sorumludur. Yaratıcı kaynaklı olan musibetler ve onlardan neşet eden elem, acı ve ıstıraplar ise, ibret, deneme ve imtihana yöneliktir. Yaratıcının dünya hayatında insanlara, hayvanlara ve çocuklara çeşitli şekillerde örneğin kıtlık, kuraklık, salgın hastalık, hastalık vb. gibi şeylerle acı vermesi ve ıstırap çektirmesi mümkündür. Çünkü burada diğer insanların ibret almak ve ders çıkartmak suretiyle çeşitli fayda ve menfaatleri söz konusudur.³⁹

İslam mutasavvıflarına göre musibetlerle deneme de üç farklı şekilde gerçekleşmektedir: Bir takım kimseler için dert ve musibet, işlenen günahlara karşılık bir ceza niteliğindedir. Kimileri için suç ve günahlardan temizlik ve kefarettir. Diğer bir grup için ise sevaplarının artması, manevî yükseliş yani terfi-i derecâttır.⁴⁰

³⁶ el-Bakara 2/155-156.

³⁷ Zemahşerî, *Tefsiru’l-keşşâf*, 1/232-233.

³⁸ Numan b. Sabit Ebû Hanife, *el-Fıkhü’l-Ekber* (Mustafa Öz, İmam-ı Azam’ın Beş Eseri içinde orijinal metin) (İstanbul: İFAV Yayınları, 1992), 72; Kâdı Abdülcebbar b. Ahmed, *Şerhu Usûli’l-Hamse* thk. Abdulkirim Osman (Kahire: Mektebetu’l-Vehbe, 1996), 485; Kemal İbn Hümâm, *Kitab el-Müsâyere* (Kemaleddin İbn Ebû Şerif’in el-Müsâmere’si ve İbn Kutluboğa’nın Hâşiyesi ile birlikte) (Bulak: 1899), 172; İbn Ebû Şerif Kemaleddin, *el-Müsâmere (el-Müsâyere ve İbn Kutluboğa’nın hâşiyesi ile birlikte)* (Bulak:1899),172.

³⁹ Krş: Kadı Abdülcabbar, *Şerhu Usûli’l-Hamse*, 490; İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlmî Kelam*, haz. Sabri Hizmetli (Ankara: Ümran Yayınları, 1981), 337-339.

⁴⁰ Ebû Nasr Serrac Tusî, *el-Lüma’ İslam Tasavvufu*, çev. H. Kamil Yılmaz (İstanbul: 1996), 362.

Bu zaviyeden bakıldığında içinde bulunduğumuz Koronavirüs'ün sebep olduğu bu salgın, yaşadığımız dünya hayatının ve yapıp ettiklerimizin muhasebesini yapmak bağlamında birey, toplum ve ülkelerin üzerinde düşünmeleri gereken bir duruma gönderimde bulunmaktadır. İnsanın insanla, insanın toprak, hava, su kısacası doğa ve çevreyle ve yine yaratıcısı olan Allah'la olan ilişkisini yeniden ahlaki bir zeminde gözden geçirmesine olanak sağlamakta adeta zorunlu kılmaktadır.

Yeryüzü ve gökyüzündeki bütün varlıklar insana emanet edilmiştir. Bu emanete sahip çıkmak insanoğlunun sorumluluğundadır. Bu sorumluluğun yeryüzü ve gökyüzünün tabii dengesini korumakla gerçekleşebileceği aşikârdır. Buna rağmen modern dönemde tabiata ve doğal çevreye karşı sorumsuz ve hoyratça bir yaklaşım sergilenmektedir. İçinde bulunduğumuz küreselleşme sürecindeki dünyada hava, su, toprak kimyasal ve tıbbî atıklarla tahrip edilmiş, gıdanın kaynağı olan tohumun genetiğiyle oynanarak tabiatın doğal dengesi insanın edimleri yoluyla bozulmaya yüz tutmuştur. Bilim ve teknolojideki hızlı dijital teknik gelişmelerin sebep olduğu çevre kirliliği, yığınlar oluşturan kent çöpleri, toprağa dönüşmeyen kimi tıbbî atıklar⁴¹ ve sanayi atıkları yeryüzünün doğal dengesini yani ekolojik dengeyi bozmakta ağır tahribe uğratmakta ve toksitlenmeye yol açmaktadır. Bunun sonucu olarak Kovid 19 gibi küresel salgın hastalıklar, küresel ısınma, sel, tsunami, deprem ve betonlaşma birer felaket olarak insanlığa geri dönmektedir.⁴²

Yeryüzünün doğal dengesinin yani çevre dengesinin (Ekolojik denge) bozulması sonucunda, gıdanın doğal kaynakları olan su,

⁴¹ Tıbbî Atık: Hastane ve sağlık kuruluşlarının kullanımından oluşan enfeksiyöz atık, patolojik atık ve kesici ve delici atıkları tanımlar. Sağlık Kuruluşlarından kaynaklanan atıklar dört kategoride değerlendirilmektedir: 1- Evsel Nitelikli Atıklar, Ambalaj Atıkları ve genel atıklar gibi 2. Tıbbî Atıklar, 3. Tehlikeli Atıklar, 4. Radyoaktif (Radyasyon yayıcı) Atıklar. bk. Komisyon, *Güvenli Tıbbî Atık Yönetimi* (Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı, 2008), 7-8.

⁴² Selim Özarслан, *Günümüz Kelam İnanç Problemleri* (Ankara: Nobel Yayınları, 2016), 95

toprak ve hava kirlenmekte, hatta zehirlenmekte, bunun sonucu insanlara yararı bulunan birçok hayvan ve bitki türü de yok olmaktadır. Çevresel bozulmanın yani suyu, toprağı ve havayı hoyratça ve bencilce kullanmanın genetik bozulmaya neden olduğu da artık bilinen bir hakikat olmuştur. Bunlara bir taraftan israf, bencillik ve aşırı tüketim gibi diğer taraftan açlık, yoksulluk, sefalet gibi sosyal yaşamdaki bozulmalar da eklenince insanın, Allah'ın kâinata yerleştirdiği yasa ve değerleri önemsememesinin acı ve kaotik sonuçları meydana gelmektedir. Sosyal yaşamdaki cinsel sapıklıklar, cinsel sapkınlıklarla ilişkili suçlar, gücü elinde bulundurarak servete ve mala sahip olma hırsı ve açgözlülüğü, merhametsizlik, şiddet ve terörün artması, nükleer silahların kullanılması, insanoğlunun sosyal yaşamındaki bozulmanın önemli göstergelerindendir. Kur'an-ı Kerim'de Yüce Allah evrendeki doğal ve tabii dengenin bozulmasına sebep olan insanın, bunun acı neticelerinin bazılarıyla dünyada karşılaşacağına, asıl ve hakiki ceza ile ise öte dünyada /ahiret karşılaşacağına Rûm sûresi 41. ayeti kerimesinde işaret etmektedir.⁴³ İnsanın kendi yapıp ettiklerinin sonucu kâinata konan doğal dengenin bozulacağına Kur'an-ı Kerim'in yüzyıllar evvelinden işaret etmiş olması onun ilahî ve muciz bir kitap oluşunu teyid etmektedir.

“Göğü Allah yükseltti ve mizanı (dengeyi) O koydu. Sakın dengeyi bozmayın”⁴⁴

Bu ayetle de gökyüzü ve yeryüzünün var edildiği, ikisi arasında bir düzen ve dengenin konulduğu vurgulanmış, bu dengenin insanlar tarafından bozulup tahrip edilmemesi emredilmiştir. Dolayısıyla din doğal çevreye karşı toplumsal bilincin oluşturulmasında etkili bir faktördür. İnsanoğlunun salgın hastalık ve benzerleri mu-

⁴³ “İnsanların kendi işledikleri (kötülükler) sebebiyle karada ve denizde bozulma ortaya çıkmıştır. Dönmeleri için Allah, yaptıklarının bazı (kötü) sonuçlarını (dünyada) onlara tattıracaktır.” Muhammed Esed, Kur'an Mesajı Meal-Tefsir, çev. Cahit Koytak-Ahmet Ertürk (İstanbul: İşaret Yayınları, 1997), 828-829; Halil Altuntaş- Muzaffer Şahin, Kur'an-ı Kerim Meâli (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2002), Rum 30/41.

⁴⁴ er-Rahmân 55/7-8

sibetlerden uzak, beden ve ruh sağlığı yerinde bir hayat sürmesi için dinin bu yapıcı ve doğal dengeyi koruyucu yapısından azami ölçüde yararlanılmalıdır.⁴⁵

Kovid salgını ve doğal afetlerin insana sağladığı faydalar da söz konusudur. Salgın hastalıklar, sel, tsunami, hortum vb. doğal afetler gibi çok çeşitli felaketlere maruz kalan bireyler bu musibetler aracılığıyla kendi güçsüzlüğünün ve zaaflarının farkına varabilmektedir. Bu durum onun gerçek güç ve kudret sahibine yönelmesine, eylem ve davranışlarına yeni ve doğru yönler çizmesine vesile olabilmektedir.⁴⁶

4. Salgın ve Musibetler Karşısında İnsanın Görev ve Sorumluluğu

O halde hayat ve salgın hastalıklar vb. gibi musibetler karşısında insana düşen görev, insan olmanın sorumluluklarının gereğini yerine yetirerek bir hayat sürmektir. İnsanın sorumlulukları doğrultusunda bir hayat sürmesi aynı zamanda ilahi bir emirdir. Yüce Allah bu konuda insanları şöyle uyarıyor: "...Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayın. Her türlü hareketinizde dürüst davranın. Çünkü Allah dürüstleri sever."⁴⁷ "İhtiyati tedbirlerinizi alınız"⁴⁸ Bu da diğer insanlarla, içinde yaşadığı tabiat ve doğal çevresiyle ve Tanrısıyla ahlaklı bir iletişim kurmakla gerçekleşebilir. Bunun din dilindeki karşılığı tedbir, tevekkül ve duadır. İnsan elinden geldiğince Allah'ın koyduğu sosyal ve kevnî yasalara uygun olarak yaşamalı, doğal ya da sunî salgın hastalıklara yakalanmamaya gayret etmelidir. Yakalandığı zamanda tıp ilminin gerekleri neyse onlara uymalı, hekimlerin söz ve tavsiyeleri doğrultusunda tedavi olmaya çalışmalıdır. Salgın hastalıklara yakalanmamak için karantina dâhil ne ge-

⁴⁵ Özarslan, *Günümüz Kalam İnanç Problemleri*, 96.

⁴⁶ Bk. Ebu Bekir Muhammed b. İshak Buhari Kelâbâzî, *Doğuş Devrinde Tasavvuf (Ta'arruf)*, haz. Süleyman Uludağ (İstanbul: Dergah Yayınları, 1992), 144.

⁴⁷ el-Bakara 2/195.

⁴⁸ en-Nisa 4/102.

rekiyorsa yapmaya çalışmak, hastalığa karşı bir tedbir, yakalandığı zaman hekimlerin sözlerini ve tedavi usullerini aynen yerine getirmek suretiyle iyi olmaya gayret etmek tevekkül, bu tür hastalık ve musibetlerden kendisini ve diğer insanları kurtarmasını yüce Allah-tan niyaz etmek de duadır. İnsanın dünya hayatındaki mutluluğu yaratıcının kâinata koyduğu temel yasalara uygun bir hayat sürme ile gerçekleşebilir. Temel yasalardan kastımız hem insana kendi içinden seçilen elçilerle gönderilen ilahî buyruklar hem de bütün kâinata yerleştirilen tabiat kanunlarıdır. Doğal çevremizdeki toprak, su ve havayı yerli yerinde ve var ediliş amaçları doğrultusunda kullanmak tedbir ve tevekkül olurken bu doğal kaynakları insanın istifadesine sunan Allah'a teşekkür etme de dua ve şükürdür.

İnsanlık tarihte de benzer salgın hastalıklara maruz kalmış, karantina gibi çeşitli tedbir ve tıbbî tedaviler uygulanmak suretiyle kurtulmaya çalışılmıştır. Hiç şüphe yok ki insanlık bu zamana kadarki en ölümcül ve yayılma hızı en fazla olan bu salgından da aldığı ve alacağı maske, sosyal mesafe ve temizlik gibi maddî ve sabır, şükür, tevekkül ve dua gibi manevî tedbirlerle kurtulabileceklerdir. Allah'ın son elçisi Hz. Muhammed, salgın hastalıklarla ilişkin "*Bir yerde taun ortaya çıktığını duyarsanız oraya girmeyiniz, siz bir yerde iken taun ortaya çıkarsa oradan çıkmayınız*"⁴⁹ buyurarak salgın hastalığın yayılmasının önlenmesi için tarihi bir tedbir önermiştir. Bu tedbir günümüzde de karantina adı altında geçerliliğini devam ettirmektedir.

İnsanların salgın hastalıklardan korunması için öngörülen karantina tedbirine uymaması onlara dini açıdan bir sorumluluk yüklemektedir. Bu ağır bir vebaldir, günahdır. Bu günah, savaştan kaçanların günahıyla kıyaslandığında ona yakın olduğu söylenebilir. Savaştan kaçanlarla ilgili Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyuruluyor: "Ey iman edenler! İnkâr edenlerle savaşta karşı karşıya gelince onlara

⁴⁹ Ebi Abdullah Muhammed b. İsmail Buhârî, *Sahih-i Buhârî* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992), "Tıb", 30.

arkanızı dönüp kaçmayın. Kim savaş için yer değiştirmek veya başka bir birliğe katılmak amacıyla olmaksızın savaş sırasında düşmana arkasını dönüp kaçarsa Allah'ın öfkesine uğramış olur, onun varacağı yer cehennemdir, ne kötü bir son!"⁵⁰ Burada andığımız ve diğer Kur'an'da geçen ayetlerden⁵¹ ve Hz. Peygamber'in savaştan kaçmayı kebâirden (büyük günah) sayan meşhur bir hadisinden⁵² yola çıkarak savaştan kaçmanın büyük bir suç ve günahlardan biri olduğu genel kabul görmüştür.⁵³

Sonuç

Korona virüsün neden olduğu küresel salgın hastalık da birçok insanın acı ve sıkıntı çekmesine ve ölümüne sebebiyet verdiğinden dolayı musibet kavramının içerisinde girmektedir. İnsan, akıl ve irade ile donatılmış ve yapıp ettiklerinden sorumlu bir varlık olarak yaratılmıştır. İnsanların dünya hayatında doğal yahut başka sebeplerle başlarına gelen musibetlerin başlıca üç nedeni olduğu söylenebilir. Birincisi insanların tabiata, doğal çevreye ve Tanrı'ya karşı kendi yaptığı dinin suç saydığı kötü nitelikli ahlakî davranışlarının yani suç ve günahlarının karşılığı olarak bir takım salgın hastalık, belâ ve musibetlere duçar olduklarıdır. Allah'ın koyduğu düzene ve buyruklarına başkaldıran kimi geçmiş milletlerin çeşitli doğal felaket ve musibetlerle helak edilmeleri ilahi ceza olarak değerlendirilmektedir. İkincisi de, Yüce Yaraticının fiilleriyle bağlantılı olarak ortaya çıkan türlü musibetlerin, tabii ve doğal felaketlerin ve bunların neticesi ortaya çıkan acı, elem, sıkıntı ve ıstırapların insanları deneme, sına ve imtihan etme gayesine yönelik olarak meydana geldiği hususudur. Bu tür salgın ve benzeri musibetlerle inananların içtenlik ve ihlasları, Allah'a bağlılıklarındaki ve inançlarındaki

⁵⁰ el-Enfâl 8/15-16.

⁵¹ Âl-i İmrân 3/155; et-Tevbe 9/25-26.

⁵² Buhari, "Vesâyâ", 23; Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac Müslim. *Sahih* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), "İman", 145.

⁵³ Hayrettin Karaman vd, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: DİB. Yayınları, 2006), 2/673.

samimiyetleri denenmekte ve sınanmaktadırlar. Başlarına gelen kendi hatalarından kaynaklanmayan elem ve sıkıntıların bir hikmetinin olduğunu düşünerek, bunlara sabırla göğüs germek suretiyle Allah'a isyan etmemek bu imtihanın kazanılması, aksi tutum ve tavırlar ise sınavın kazanılamaması anlamına gelmektedir. Dünyada suçsuz olarak bu tür felaketlere maruz kalanlar dünyada çektikleri acı ve elemelerin karşılığı ve bedeli olarak kimi günahları bağışlanarak mükâfatlandırılacaklardır. Çünkü Allah adili mutlaklıdır.

Üçüncüsü de Yaratıcı varlığın düzenlediği tabiatın doğal işleyişini, kendi hür iradesiyle bozup tahrip eden modern insanın yapıp etkilerinin yine tabiat kanunları çerçevesinde doğal yollarla olumsuz sonuçlarına maruz kaldıkları hususudur. Yani veba, humma, korona virüs türü salgın ve felaketlerin doğrudan insanların Allah'a karşı işledikleri ahlaki kusurlarına verilen ilahi bir ceza ile bağlantısı yoktur. Bu kâinata konulan doğal düzenin insani iradeye bağlı olarak bozulmasının doğal neticesi olarak açıklanabilir. Sorumluları doğal düzeni bozan kimselerdir. Kur'an'da bu hususa da işaret edilmektedir.

Salgın hastalıklar ve doğal afetleri de kapsayacak şekilde her konuda tedbirli olmak dinin emridir. Kur'an-ı Kerim'de "Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız" (el-Bakara 2/195) buyrulmuştur. Salgın hastalıklar ve doğal afetlerden korunmada bireylere düşen bu konularda uzman olan bilim adamlarının önerilerini dikkate almaları ve gerekli tedbirlere titizlikle uymalarıdır. Böyle yapmaları onları sorumluluktan kurtaracaktır.

Sonuç olarak insanın doğal afetler, salgın hastalıklar, sel, tsunami, iklim değişikliği vb. gibi insan hayatını olumsuz etkileyen musibetlere maruz kalmaması için, insan ve Tanrıyla ilişkilerinde olduğu gibi tabiat ve doğal çevreyle ilişkisini merhamet, güzel ahlak, sorumluluk duygusu ve emanet bilinciyle yeniden inşa etmelidir. Tabiatın doğal dinamiklerine aykırı her türlü iradî kötü eylem ve davranışlardan havayı, suyu ve toprağı kimyasal atıklarla kirletmekten ve zehirlenmekten kaçınmalıdır. Yoksa haz ve hıza endeksli

tüketim kültürünün öne çıkarıldığı bu dünyada iç huzurunu bulması ve Kovid 19 benzeri salgın hastalıklardan kurtulması mümkün görülmemektedir. Netice de insan için kendi ettiğinden başka bir şey yoktur. Bu tabiata konulmuş tabii bir olgudur. Zira Allah kullarına hiçbir türlü zulmetmez, fakat insanlar kendilerine zulmedebilirler.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*. Beyrut: y.y., 1405/1985.
- Akar, Muhlis. *Kur'an-ı Kerim'e Göre Toplumların Helak Oluş Sebepleri ve Şekilleri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1986.
- Akça, Yunus. *Kur'an'da Mühlet Helâk İlişkisi*. Elazığ Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2001.
- Altuntaş, Halil- Şahin, Muzaffer. *Kur'an-ı Kerim Meâli*. Ankara: DİB. Yayınları, 2002.
- Arkonaç, Sibel Aysen. *Sosyal Psikoloji*. İstanbul: Alfa Yayıncılık, 1998.
- Aydar, Hidayet. "Bazı Kur'an Âyetleri Işığında Kocaeli Depremine Bakış", *Kur'an Mesajı İlmî Araştırmalar Dergisi*. 2/19, 20, 21 (1999).
- Biçer, Ramazan. "Matüridi'ye Göre Hidayete Engel Olan Beşeri Zaaf lar ve Tezahürleri". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/1 (2004), 41-59.
- Buhâri, Ebi Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahih-i Buhari*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Cürcânî, Şerif Ali b. Muhammed. *Kitabü't-Ta'rifât*. Beyrut: Daru'l-Kütubi'l- İlmîyye, 1995.
- Cüveynî, Ebi'l-Mealî Abdülmelik, *Kitabu'l-İrşâd ilâ Kavâtii'l-Edilleti fi Usûli'l-İ'tikâd*. thk. Esad Temim, Beyrut: Müessese Kütübü's-Sekâfiyye, 1992.
- Çimen, Abdullah Emin. "Helâk, Devam Eden Bir Süreç Midir?". *Usûl İslam Araştırmaları*. 4/ 2005.
- Çimen, Abdullah Emin. *Niçin Helâk Oldular - Kur'an-ı Kerim'de*

- Helâk Kavramı*- İzmir: Akademi Yayınları, 2008.
- Din İşleri Yüksek Kurulu, *İslam'ın Salgın Hastalıklara Bakışı*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2020.
- Ebu Hanife, Numan b. Sabit. *el-Fıkhü'l-Ekber*. (Mustafa Öz, İmam-ı Azam'ın Beş Eseri, içinde orijinal metin), İstanbul: İFAV Yayınları, 1992.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: y.y., 1998.
- Güneş, Abdülbaki. "Kur'ân'da Sünnetullah ve Toplumların Çöküş Nedenleri", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5/4 (2005).
- Hâkim, Nisâbüri. *el- Müstedrek ala's-Sahihayn*. Beyrut: trs. <https://estethica.com.tr/blog/saglikli-yasama>. e. tarihi: 19.01.2021
- <https://turkish.aawsat.com/home/article/> wuhan e. tarihi: 9.02.2021.
- İbn Ebû Şerif, Kemaleddin. *el-Müsâmere*. (*el-Müsâyere* ve İbn Kutluboğa'nın hâşiyesi ile birlikte) Bulak: y.y., 1317/1899.
- İbn Hümâm, Kemal. *Kitab el-Müsâyere*. (Kemaleddin İbn Ebû Şerif'in el-Müsâmere'si ve İbn Kutluboğa'nın Hâşiyesi ile birlikte) Bulak: y.y., 1317/1899.
- İbn Manzûr, Cemaleddin Muhammed b. Mükerrerem. *Lisânü'l-Arab* Beyrut: Daru's-Sâdr, 1414/1994.
- İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelam*. Haz. Sabri Hizmetli, Ankara: Ümran Yayınları, 1981.
- Kâdı Abdülcebbar, b. Ahmed. *Şerhu Usûli'l-Hamse*. thk. Abdulkerim Osman, Kahire: Mektebetu'l-Vehbe, 1416/1996.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: DİB. Yayınları, 2006.
- Karaosman, Muhammet. "Kur'ân'dan Hareketle Doğal Afetlerin ve Salgın Hastalıkların İlâhî Bir Ceza Olarak Nitelendirilmesi Sorunu". *Tefsir Araştırmaları Dergisi* 4/3 Özel Sayı (Aralık/December 2020), 98-120.
- Kayacan, Murat. "Sosyoloji ve Kur'an'ın Ortak İlgi Alanı: Toplumsal Değişim ve Çöküş Yasaları". *Milel ve Nihal* 9/3 (2012).
- Kelâbâzî, Ebu Bekir Muhammed b. İshak Buhari. *Doğuş Devrinde*

- Tasavvuf (Ta'arruf)*. Haz. Süleyman Uludağ, İstanbul: 1992.
- Komisyon, *Güvenli Tıbbî Atık Yönetimi*. Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı, 2008.
- Krasniqi, Selver. *Kamer Suresi Tefsiri ve Sure Işığında Kıyamet ve Helak Edilen Kavimler*. Bursa: Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Kula, Naci. "Deprem ve Dini Başa Çıkma". *Gazi Üniversitesi Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 1/2002.
- Küçükcan, Talip - Köse, Ali. *Doğal Afetler ve Din: Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir İnceleme*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM), 2000.
- Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meal-Tefsir*. Çev. Cahit Koytak - Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları, 1997.
- Müftüoğlu, Ömer. *Kur'an'da Hazreti Lut ve Kavmi: Nasıl Yaşadılar? Lut Kavmi Aidsli miydi? Nasıl Helak Oldular?* Eskişehir: Eskişehir İslami İlimler Vakfı, 1997.
- Müslim, Ebu'l-Hüseyin Müslim b. Haccac. *Sahih*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Önal, Recep. "Pandemiye Dini Yaklaşımlar ve Tartışmalar", *Modernitenin Pandemik Halleri*, ed. Fahri Çakı, İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, 413-436.
- Önal, Recep. "Kur'an Bağlamında Koronavirüs Gibi Pandemik Afetleri Ve Musibetleri Okuma Usulü". *el-Mecelletu'l-İlmiyyetu'l-Muhakkemetu li-Riaseti's-Şuuni'd-Diniyyeti't-Turkiyye* 2 (2020); 160-186.
- Özarslan, Selim. "Doğal Afetler Karşısında Din Ve Diyanet Hizmetleri (Doğal Afetlere/ Musibetlere Yönelik Düşünceler)". *IV. Din Şûrası Tebliğ ve Müzakereleri*. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), II, 469-480.
- Özarslan, Selim. *Günah Musibet İlişkisi Üzerine*. Ankara: Nobel Yayınları, 2012.
- Özarslan, Selim. *Günümüz Kelam İnanç Problemleri*. Ankara: Nobel Yayınları, 2016.
- Özarslan, Selim. *Kelâmda Tevbe*. Ankara: Bizim Büro, 2003.
- Özdemir, Metin. *İlâhî Adalet ve Rahmet Penceresinden Kötülük ve*

- Musibetler*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Peker, Hüseyin. *Din Psikolojisi*. Samsun: Sönmez Matbaası, 1993.
- Râzî, Fahreddin. *et-Tefsîru'l-Kebîr*. Beyrut: Daru'l-İhyâ et-Turasi'l-Arabî, 1417/1997.
- Sancar, Cemalettin. *Kur'ân'da Helak Olan Kavimler*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1996.
- Saylık, Mutlu. "Kur'ân'da Depremle Helâk Edilen Kavimler", *Dicle İlahiyat Dergisi* 19/2017 2/2019.
- Suyutî, Celaluddin Abdurrahman b. Ebî Bekir. *el-Câmiu's-Sağir fi Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*. Kahire, 1982.
- Tok, Nuri. *Kur'ân'da Sünnetullah ve Helak Edilen Kavimler*. Samsun: Etüt Yayınları, 1998.
- Tusî, Ebû Nasr Serrac. *el-Luma' İslam Tasavvufu*. Çev. H. Kamil Yılmaz, İstanbul: 1996.
- Ulutaş, Şükrü. *Kur'ân-ı Kerîm'de Anlatılan Helâk Olmuş Kavimlerin Ortak Özellikleri* Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Yapıcı, Asım. "Kendisiyle Yüzleşen Ya Da Yüzleşmeyen İnsanlık", *Diyanet Aylık Dergi* 353/2020, ss. 6-7.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*. İstanbul: Çelik-şura, ts.
- Yılmaz, Ali Rıza. *Kur'ân-ı Kerîm'de Âsi Kavimlerin Helâk Oluş Sebepleri ve Ortak Yönleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Zemahşerî, Muhammed b. Ömer. *Tefsîru'l-keşşâf an hakâiki gavâmidi't-tenzili ve uyunu'l-ekâvili fi vucuhi't-te'vil*. thk. Abdurrazzak el-Mehdî Beyrut: Daru't-Turâsi'l-Arabî, 1417/1997.

The Considerations of Covid 19 Global Outbreak

Summary

The worldwide epidemic disease caused by the coronavirus is also included in the concept of calamity, because it causes pain, distress and death to many people. Man was created as a being endowed with reason and will and being responsible for his actions. It can be said that there are three main reasons for the misfortunes that befall people in their worldly life, whether they are natural or other reasons. The first is that people incur some epidemics, troubles and calamities in return for their bad moral behavior, that is, their crimes and sins against nature, the natural environment and God, which their religion considers a crime. The destruction of some past nations, who rebelled against the order and commands of Allāh, by various natural disasters and calamities is considered as divine punishment. The second is that all kinds of misfortunes natural disasters that arise in connection with the actions of the Almighty Creator, the pain, the distress and the suffering that arise as a result of these, occur for the purpose of trying to test people. With such epidemics and similar calamities, the sincerity and sincerity of believers and their sincerity in their devotion to Allāh and their faith are tested and tested. Not rebelling against Allāh by patiently putting up with them, while believing that there is wisdom behind the problems and troubles that were not caused by their own mistakes, means that this trial is won, and the contrary attitudes and behaviors mean that the trial is not successful. Those who are innocently exposed to such calamities in the world will be rewarded by having some of their sins forgiven in return for the pain and suffering they have suffered in the world. Because God is absolute.

Thirdly, it is the fact that modern man, who has destroyed and annihilated the natural functioning of nature arranged by the Creator, with his own will, which is exposed to the negative consequences of the effects of modern man, still within the laws of na-

ture. In other words, epidemics and disasters such as plague, fever, coronavirus are not directly related to a given divine punishment due to the moral faults of people against Allah. They can be explained as the natural result of the deterioration of the natural order placed in the universe due to human will. Those who disturb the natural order are responsible. This issue is also mentioned in the Qurān.

The commandment of religion is to be careful in all matters, even in the case of epidemics and natural disasters. The following command is given in the Qur'an: "Do not endanger yourself with your own hands" (al-Baqara 2: 195). In order to protect oneself from epidemics and natural disasters, it is the responsibility of individuals to heed the suggestions of scientists who are experts in the field and to meticulously comply with the necessary precautions. By doing so, they are discharging their responsibility.

The result is natural disasters, epidemics, floods, tsunamis, climate change, etc. Man should have a sense of responsibility and should rebuild his relationship with nature and the natural environment with compassion, good morality, trust just like his relationship with God. In order not to be exposed to calamities that negatively affect human life, he should avoid all kinds of bad actions and voluntary behaviors contrary to the natural dynamics of nature, polluting and poisoning the air, water and soil with chemical waste. Otherwise, it is not possible for him to find inner peace and to get rid of epidemic diseases like covid 19 in this world where the culture of consumption indexed on pleasure and speed is put in the foreground. Therefore, man has nothing else to offer but what he has. He is, in short, a natural phenomenon placed in the nature. Indeed, Allah does not oppress his servants in any way, but people can oppress themselves.

Keywords: Theology, virus, pandemic, calamity, the Qurān, causes of calamity, measure.